

den jongen Kuiper en hij heeft zijn leven gegeven als inzet er voor.

Nu maken wij, zijn volgelingen, ons op om den honderdjarigen geboortedag van dezen „kerkidealist“ te vieren. Wij kijken achterom en maken de rekening op van ideaal en uitkomst. En als we dan nog eens overlezen diezelfde woorden: „Een Kerk, die als een Moeder van der jeugd af onze schreden leidt“, dan danken we onzen God, die een mensch dat levensideaal wilde schenken niet

den, in Haar-
zijn ziel heeft
tweede.
lig zijn, vóór-
emen — de
voor moet hij
ont, het een-
nog nooit den
naar die, on-
principe van
haaft en ver-
„luisterenden“
is vormt een
ns bestek.

bekeering en
dit is alles,
voldoende ge-
macht — ook
ren toebrengt

heeft dit boek,
Kuiper in-

le begrafenis
dedeljeff den
nu der ruste
in de bergen,
des vredes
ende klanken
zijn stoffelijk
loover van
a home by
sch — the
ch of his

over in het
vergeefs zoekt
boek. Of de
aam daarvan
ee opzettelijk
van te speci-
vertaalter (of
et weten, hoe
et te missen
hiedenis van

een noot —
Moederkerk,
geleid had

per zit meens-
gen van zijn
asco in hun-
st? Dat was
er Groninger
z beantwoord
lijke woorden
lat al waren
gelost. „Was
tijd die oud-
stuk van de
nu historie
of niets aan
id niets meer
van nu op te
regen zoeken.
en ondanks
ten mond, is
nog lang niet
ord „Moeder-

is en al zijn
drukt in dit
Moeder van
t wordt van-
de dorst van
zijn studies:
Martenson,
aten ze hem,
onbevredigd.
daar, waar
in versmiden

in der jeugd
t ideaal van

Wat de Wijsbegeerte der Wetsidee aan Dr Kuiper te danken heeft.

Bij het eeuwfeest van Kuipers geboortedag is het een plicht van dankbaarheid, ook Kuipers brekende betekenis voor de grondlegging der Calvinistische wijsbegeerte te herdenken. Een gedeelte van de plicht in 't bijzonder voor hen, die in jongsten tijd gepoogd hebben de door Kuiper getrokken grondlijnen door te denken en uit te werken tot een wijsgeerig geheel, dat onder den naam „Wijsbegeerte der Wetsidee“ geleidelijk de bekendheid in onzen kring heeft verworven. Want zonder Kuipers baanbrekende vóór-antwoord ware deze nog jonge proeve van Calvinistische filosofie nimmer ontstaan: zij draagt het stempel van zijn geest, zij wordt geheel beheerscht door de machtige grondconceptie, waarin Kuiper de universele betekenis van het Calvinisme als levens- en wereldbeschouwing heeft samengevat.

En toch heeft hij ons zelf geen eigenlijk „wijsgeerig stelsel“ nagelaten.

De meer technische wijsgeerige beschouwingen in het tweede deel van Kuipers Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid bewegen zich geheel op het gebied der kennistheorie. Zij omvatten de grondtrekken eener wetenschapsleer, die volstrekt niet in alle onderdelen is uitge- werkt.

Maar deze wetenschapsleer zelve vertoont bovendien geen eenheid van stijl. Men vindt daarin geweldige grepen, gelijk Kuipers leer inzake de pistis (het geloof) als een reeds bij de schepping aan de menselijke natuur ingeschapen grensfunctie, welke ook in het algemeene proces der kennis (als een nog zgn. „formeel“ functie) steeds de laatste gronden van zekerheid aanneemt, waarop verder heel de wetenschappelijke werkzaamheid steunt. Deze gedachten zijn, naar zoo aanstonds zal blijken, zeer duidelijk geïnspireerd door Kuipers grondconceptie inzake het Calvinisme als een alomvattende levens- en wereldbeschouwing.

Maar daarnevens — en in duidelijke spanning ermede — werken andere denkmotieven door, welke oorsprong uit de moderne humanistische kennistheorie vanaf Locke tot Kant zich duidelijk laat aantoonen.

Zoo neemt Kuiper 't bekende kennistheoretisch schema, dat heel de bestaande werkelijkheid als object tegenover de algemeen-menselijke kennende subjectiviteit stelt, zonder meer uit de bedoelde gedachtenwereld over.

Zoo is zijn opvatting, dat in de werkelijkheid als „object onzer kennis“ zijn te onderscheiden momenten, welke slechts in de zinnelijke waarneming door ons bewustzijn worden opgenomen, en relatien, welke een objectief-logisch karakter zouden dragen, en alleen door onze logische denk-activiteit in ons bewustzijn worden verwerkt, duidelijk geïnspireerd door de sinds den Britschen wijsgeer Locke in de kennisleer ingeburgerde onderscheiding tusschen de, alleen in de zinnelijke indrukken tot ons komende eenvoudige elementen van het „ken-object“ en de logische relaties, waardoor zij onderling in verband worden gesteld.

De grondlegger der zgn. critische humanistische wijsbegeerte, Immanuel Kant, had op dit thema voortgebouwd en het een critische wending gegeven, door de vraag naar de algemeen geldige voorwaarden der menselijke kennis op te werpen. Hij was daarbij, vanuit zijn humanistisch uitgangspunt, tot de slotsom gekomen, dat de „objectieve ervaringswereld“ het resultaat is van een subjectief, schoon algemeen-geldig vormingsproces in het menselijk bewustzijn. Gegeven zouden ons slechts zijn op zich zelve onverbonden zinnelijke indrukken van de buitenwereld, welke echter door het menselijk bewustzijn zouden worden geordend in de zgn. zinnelijke aanschouwingsvormen van ruimte en tijd en door de zgn. denk-categorieën, in synthese met de laatste, verder zouden worden gevormd tot een quantitatief en kwalitatief bepaald en in streng wetmatige relatien geordend geheel. Kant had daarbij in idealistischen trant den oorsprong der bedoelde kennisrelaties in het autonome logisch denken gezocht.

Kuiper daarentegen gaf aan dezen idealistischen gedachtegang een zgn. realistische wending. Hij zag ter dege in, dat Kants opvatting, als zou de oorsprong van de wetmatige relatien binnen de gekende zaak in de noodwendige activiteit van onze denkfunctie moeten worden gezocht, in flagranten strijd kwam met de Schriftuurlijke leer der Goddelijke schepperssovereiniteit, welke hij in zijn grondconceptie als hoeksteen van de Calvinistische levens- en wereld-

alleen, maar Die hem ook gaf om het te verwerken: voor zichzelf, voor ons, voor onze kinderen, voor tienduizenden, tot in de geslachten.

God zij daarom de eor voor dit leven en voor de leiding daarin, ook voor dat in sommige oog misschien onbeduidende en toch achteraf voor heel de Kerk zoo uiterst belangrijke moment, waarin „De Erfgenaam van Redeljeff“ z'n plaats heeft gehad.

W. CREMER-DE VRIES.

beschouwing had aanvaard. Daarom trachtte hij de resultaten der humanistische kennis-critiek te accommoderen aan deze grondconceptie.

Niet het menselijk denken, maar de Goddelijke Logos werd tot oorsprong van de objectieve relatien verheven.¹⁾ Maar vastgehouden werd aan de Kantiaansche grondgedachte, dat deze relatien in wezen van objectief-logisch karakter zijn.²⁾

Het moet nu in het oog springen, dat althans dit gedeelte van Kuipers wetenschapsleer, dat men zijn „critisch realisme“ heeft genoemd, allermindst den streng Calvinistischen stijl vertoont, welke zijn grondconceptie van het Calvinisme als alomvattende levens- en wereldbeschouwing openbaart. En wie in dit critisch-realisme de eigenlijke betekenis van Kuiper voor de grondlegging der Calvinistische wijsbegeerte ziet, doel aan den stichter der Vrije Universiteit beslist onrecht. Waarom? Wel, omdat het bedoelde „critisch realisme“ duidelijk de onzuivere trekken verradert van een compromis, van een synthese tusschen twee standpunten in de wetenschap, welke Kuiper in zijn grondconceptie van de „tweeërlei wetenschap“ als onverzoonlijke antipoden tegenover elkander had gesteld. (Vgl. Enc. II blz. 102 — 125).

De antithese-gedachte was in Kuipers grondconceptie van de christelijke wetenschap centraal.

Zij was de machtige doorvoering van de reformatische gedachtenlijn sinds Luther en Calvijn. Zij wortelde in de radicale breuk met de Roomsche opvatting inzake de betekenis van zondeval en verlossing voor de geschapen menselijke natuur.

De Roomsche beschouwing had in haar conceptie van de menselijke natuur als „redelijk-zedelijk wezen“ de Grieksche wijsbegeerte van Aristoteles gevolgd en met dezen denker het centrum, den wezensvorm van het menselijk bestaan in de rede gezocht. Deze opvatting hing bij den Griekschen denker ten nauwste samen met het uitgangspunt zijner wijsbegeerte. De menselijke rede werd tot autonoom uitgangspunt van de filosofie verklaard en de soevereine oorsprong van den kosmos werd in de absolute, in zich zelve rustende, zelfgenoegzame Rede gezocht, die met de Godheid werd vereenzelvigd.

De Roomsche beschouwing nu poogde deze grondconceptie van de menselijke natuur aan te passen aan de Schriftopenbaring. Zij ging twee terreinen onderscheiden, dat van de natuur en dat van de genade. De menselijke natuur werd naar Aristotelische visie gevat, maar boven dit terrein der „natuur“ werd dat van de „genade“ gesteld, dat aan de natuurlijke rede verborgen is, en ons slechts door Gods Woordopenbaring door bemiddeling van het kerk-instituut wordt ontsloten.

De verhouding tusschen beide terreinen werd dan zoo geconstrueerd, dat de natuur het fundament vormt, waarop de genade een hooger, bovennatuurlijken levensvorm bouwt: „De natuur is de voortrap der genade“.

Met deze geheele beschouwing hangt de Roomsche leer inzake den zondeval ten nauwste samen. Naar Roomsche opvatting is de natuur van den mensch als „redelijk-zedelijk wezen“ door den zondeval geenszins radicaal verdorven, doch slechts „gewond“, in zoverre zij n.l. door de zonde van de boven-natuurlijke genadegift werd beroofd.

Juist daarom kent Rome geen radicale antithese, geen wortel-tegenstelling binnen het natuurlijk leven zelve tusschen het Christelijk en het ongeloofig denken.

Uitgaande van de Aristotelische conceptie van de „redelijk-zedelijke menschen-natuur“ kent de Roomsche opvatting aan de „natuurlijke rede“ autonomie, zelfgenoegzaamheid toe op haar eigen terrein. Niet de Goddelijke

1) Enc. II, blz. 23.

2) Vgl. Enc. II, blz. 24: „Het feit nu, dat ons een indenken van de objectief voor ons liggende gedachtenwereld mogelijk is, toont, dat er tusschen ons bewustzijn en het objectieve denken, waardoor de kosmos kosmos is, rechtstreeksch verband bestaat. Bezat ons bewustzijn enkel de receptiviteit voor empirische indrukken, zoo uit de zichtbare als uit de onzichtbare wereld, zoo zou er van een logisch verstaan van den kosmos, d.i. van de wereld als kosmos, geen sprake bij ons kunnen zijn. Maar zoo is het niet. Ons bewustzijn bezit, behalve de vatbaarheid voor indrukken van allerlei aard, ook het vermogen om logisch te denken... De relatien liggen in den kosmos verscholen, en zijn in haar dieperen samenhang niet te kennen, tenzij wij zelf als logische denkers tot dezen logisch bestaanden kosmos toetreden“. (Ik spatieer!)

Woordopenbaring kan dus uitgangspunt zijn van een wijsbegeerte, welke in christelijke lijn wil arbeiden. De natuurlijke rede moet veeleer ook op het gebied der wijsbegeerte beginnen „bij haar eigen licht“ den kosmos te onderzoeken. Maar de christen-wijsgeer behoort er van uit te gaan, dat de „natuurlijke kennis“ geen absolute zelfgenoegzaamheid bezit, doch veeleer het innerlijk verlangen in zich bergt naar „hoogere kennis“ welke ons slechts in het christelijke geloof door de Goddelijke openbaring uit de hand der kerk kan ten deel vallen.

Het is het Roomsche synthese- of accommodatiestandpunt in de wijsbegeerte, dat hier tot uitdrukking komt.

Vandaar dat de heerweg der Roomsche wijsbegeerte over Aristotelisch gedachtengoed loopt en de door de pauselijke aanbeveling gesteunde Thomistische filosofie slechts de apert-heiden-sche loten van den Aristotelischen stam heeft gesnoeid.

Geheel anders was de reformatische opvatting inzake de betekenis van den zondeval en de verlossing voor de menselijke natuur. Want zij keerde terug tot de schriftuurlijke leer inzake de radicale of algeheele verdorvenheid der menselijke natuur.

Dat bij deze schriftuurlijke opvatting de Aristotelische conceptie van de „redelijk-zedelijke natuur“ niet paste, springt in het oog. Wanneer immers het menselijk wezen inderdaad in de rede haar centrum, haar levenswortel vond, hoe zou dan de leer van de radicale verdorvenheid, d.i. de verdorvenheid in den wortel van het bestaan zijn te handhaven? Men zou dan moeten aannemen, dat de zondeval uit de rede zijn uitgang heeft genomen, wat nog door geen Christendenker geleerd is.

De Roomsche opvatting ziet veeleer in den wil, in den zin van begeeringsvermogen, den moederschoot der zonde.

Geheel volgens het schema der Aristotelische psychologie wordt dan aangenomen, dat het lagere begeeringsvermogen het door de hoogere rede gekende einddoel van 'smenschen bestaan behoort na te streven, doch bij verwerping van de leiding der rede tot zedelijk kwaad vervalt. Maar deze „wil“ is in dit schema allermindst de wortel, het centrum van de menschen-natuur. En daarom verwerpt Rome ook de leer der radicale verdorvenheid.

De reformatoren hebben echter de Aristotelische conceptie van de redelijk-zedelijke natuur in 't algemeen vastgehouden en daarom kwam men ook niet aanstonds tot een breuk met het Roomsche synthese-standpunt in de wijsbegeerte.

Kuiper heeft er in het eerste deel zijner Encyclopaedie op gewezen, dat de reformatische theologie na een korte periode van volstrekte afwijzing van de Aristotelische wijsbegeerte, spoedig weer de Roomsche-scholastische lijn der synthese ging volgen.

En Prof. Hepp waagt in zijn proefschrift zelfs de stoute uitspraak, dat „uit den wortel van het Christendom nog nimmer een eigen filosofie is gegroeid“.³⁾

Op dit punt juist heeft Kuiper met machtigen greep de consequentie van de schriftuurlijke, reformatische grondgedachte voor de wijsbegeerte getrokken.

Zijn leer van de radicale antithese tusschen een wetenschap, die uit den christelijken levenswortel en een zulke, die uit den afvalligen levenswortel opkomt, is inderdaad van baanbrekende betekenis. IK KEN GEEN TWEEDE GRONDGEDACHTEN VAN EENIG CHRISTEN-DENKER UIT VROEGER EN LATER TIJD, DIE VAN ZULK EEN ONTZAGGELIJKE DRAAGWIJDTE VOOR DEN OPBOUW EENER EIGEN CHRISTELIJKE PHILOSOFIE KAN WORDEN GEACHT.

De Wijsbegeerte der Wetsidee heeft niet anders gedaan, dan deze anti-these-gedachte in Kuipers lijn door te trekken tot in de innerlijke geleidingen van het wijsgeerig denken. Zij is daarin zoo weinig „oorspronkelijk“, dat het inderdaad verwonderlijk mag heeten, wanneer sommigen alle geestelijke verwantschap tusschen haar en Kuipers grondconceptie meenen te moeten loochenen.

Immers die geestelijke verwantschap komt niet slechts in de doortrekking van Kuipers anti-these-gedachte tot uitdrukking, doch is veeleer in de geheele grondconceptie, in de geheele „wetsidee“ der jonge Calvinistische wijsbegeerte met handen te grijpen!

In Kuipers grondconceptie van het Calvinisme als al-omvattende levens- en wereldbeschouwing wordt uitdrukkelijk de eenheid, de mystieke wortel van 'smenschen aanzijn gezocht in de religieuze concentratie in het hart.

Op blz. 11 zijner beroemde Stone-lezingen „Het Calvinisme“ schrijft Kuiper: „Voorop staat dus de eisch, dat zulk een actie (n.l. als een diep in de historie ingrijpende geestesbeweging, D.) haar uitgangspunt vinde in een bepaalde opvatting van onze verhouding tot God. Dit is niet toevallig, het moet zoo zijn, het kan niet anders. Zal toch

3) Het testimonium Spiritus sancti, blz. 37.